

Vusalə Muradova

Vəkillər Kollegiyasının üzvü

**BEYNƏLXALQ PRAKTİKADA MEDIASIYA
PROSESİNİN MƏRHƏLƏLƏRİ
VƏ KEYFİYYƏTİN ARTIRILMASI ÜÇÜN TƏKLİFLƏR**

Mübahisələrin həlli üzrə Azərbaycan üçün yenilik sayılan “Mediasiya haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunu 2020-ci il iyulun 1-dən qüvvəyə minir.

Bu qanunun 1.0.1.-ci maddəsinə əsasən mediasiya – mediatorun (mediatorların) vasitəçiliyi ilə tərəflər arasında yaranmış mübahisənin qarşılıqlı razılıq əsasında həlli ilə bağlı bu Qanunla müəyyən olunan prosesdir. Həmin qanunun 1.0.3.-cu maddəsinə əsasən isə mediator – peşəkar əsasda mediasiya prosesinin həyata keçirilməsi üçün tərəflərin cəlb etdiyi və ya mediasiya təşkilatı tərəfindən təyin olunmuş, bu Qanunun tələblərinə cavab verən fiziki şəxsdir.¹

Beynəlxalq praktikada Mediasiya prosesinin mərhələləri. Bu qanun Azərbaycan üçün yeni olduğundan onun tətbiq edilməsi zamanı müsbət beynəlxalq praktikanın bizim ölkədə tətbiq edilməsi əhəmiyyət daşıyır. Digər dövlətlərin və cəmiyyətlərin yol verdikləri səhvləri təkrar etməmək, ən yaxşı nümunələri və üsulları tətbiq etmək üçün qabaqcıl ölkələrin təcrübəsindən və aparıcı mütəxəssislərin fikirlərindən faydalanmaq məqsədə uyğun hesab edilir.

Harvard universitetinin Hüquq məktəbinin mütəxəssislərinin fikirlərinə görə mediasiya prosesi 6 əsas mərhələdən ibarətdir.²

- 1) Planlaşdırma
- 2) Mediatorun təqdimatı
- 3) Giriş sözü
- 4) Birgə müzakirə
- 5) Tərəflərlə ayrılıqda müzakirələrin aparılması
- 6) Danışıqların aparılması

Birinci mərhələdə mediasiya prosesinin planlaşdırılması aparılır. Bu mərhələdə tərəfləri kimlərin təmsil edəcəyi müəyyənləşdirilir. Azərbaycan qanunvericiliyinə əsasən bu mərhələdə həm mübahisə edən tərəflərin özü, həm də onların vəkili iştirak edə bilər.

İkinci mərhələdə Mediator bütün mübahisə edən tərəfləri bir məkana toplayır, onlara özünü təqdim edərək əsas məqsədini bildirir.

Üçüncü mərhələdə Mediatorun təqdimatından sonra tərəflərə imkan yaradılır ki, heç bir müdaxilə olmadan mübahisəyə dair öz mövqelərini bildirsinslər.

Birgə müzakirələrin olduğu dördüncü mərhələdə mübahisə edən tərəflərin sual verməsi və cavablar almasına imkanlar yaradılır. Burada əsas hədəf tərəflərin gizli və aşkar məqsədlərini üzə çıxartmaqdır. Mübahisə edən tərəflər adətən bir birilərini soyuqqanlı formada dinləməyə meyilli olurlar. Bu səbəbdən Mediator hazırkı mərhələdə bir növ “tərcüməçi” kimi çıxış edərək bir tərəfin istəyini digər tərəfə onun başa düşə biləcəyi dildə çatdırır. Eyni zamanda Mediator tərəflərin niyə bu qədər fərqli baxışlara və mövqelərə malik olduğunu aydınlaşdırmağa çalışır.

Müzakirə zamanı tərəflərin emosional vəziyyətinin uyğun olmadığını gördükdə Mediator 5-ci mərhələdə mərhələdə hər bir tərəflə ayrı-ayrılıqda görüşlər keçirə bilər. (Qeyd edək ki, mediasiya prosesinin məhkəmə prosesindən əsas fərqlərindən biri budur ki, Mediator Hakimdən fərqli olaraq tərəflərlə ayrı-ayrılıqda və tək-bətək görüşlər keçirə bilər. Məhkəmə prosesində isə mübahisə tərəfləri

eyni anda iclas zalında olmalı və sübutları təqdim etməlidirlər.)

Altıncı mərhələ özündə danışıqların aparılması və tərəflər arasında ortaqlıq nəticəyə gəlinməsinə ehtiva edir. Bu mərhələdə mübahisə tərəflərinin fikirləri formalaşdırılır. Bu mərhələdə əsas məqsəd mübahisə tərəflərini qane edəcək sazişin imzalanmasıdır.

Keyfiyyətin artırılması üçün təkliflər. Mediasiya haqqında qanunun 3-cü maddəsində Mediasiyanın tətbiq dairəsi qeyd edilmişdir. Belə ki, Mediasiya aşağıdakılar üzrə tətbiq edilir:

- 1) mülki işlər və iqtisadi mübahisələr (xarici elementli mübahisələr də daxil olmaqla);
- 2) ailə münasibətlərindən irəli gələn mübahisələr;
- 3) əmək münasibətlərindən irəli gələn mübahisələr;
- 4) inzibati hüquq münasibətlərindən irəli gələn mübahisələr.

Göründüyü kimi Mediasiyanın tətbiqi sahəsi heç də az deyil. Sözügedən qanunun Mediatora dair tələblər bərdə 10-cu maddəsinə əsasən 25 yaşlı tamam olmuş və ən azı 3 illik iş stajına malik şəxslər mediator ola bilərlər. Belə olan halda 3 illik iş stajı olan 25 yaşlı gəncin bütün bu sahələri dolğun şəkildə öz biliyi və təcrübəsi ilə əhatə etməsi praktiki cəhətdən mümkün görünür. Məsələn, 3 illik sığorta üzrə iş təcrübəsi olan gənc məhz bu məsələlərdən yaranan mübahisələr üzrə keyfiyyətli Mediasiya xidməti göstərə bilər, lakin onun ailə münasibətlərindən irəli gələn mübahisələr üzrə keyfiyyətli xidmət göstərə biləcəyi sual doğura bilər. Bu məsələ ilə bağlı əsas təklif ondan ibarət ola bilər ki, Mediatorlar öz fəaliyyət sahəsi üzrə ixtisaslaşsınlar, mübahisə edən tərəflər isə məhz onların mübahisə etdiyi məsələ üzrə daha çox praktikasına malik mediatora müraciət etsinlər.

Mediasiya haqqında qanunun 9-cü maddəsində tərəflərin hüquq və vəzifələrindən bəhs edilir. Həmin maddəyə əsasən tərəflərin aşağıdakı vəzifələri vardır:

- 1) barışıq sazişinin icrasını təmin etmək;
- 2) mediasiya prosesinin konfidensiallığını qorumaq;

Burada göründüyü kimi tərəflərin mübahisə edilən hal üzrə Mediatora yalnız düzgün və dolğun məlumat verməsi vəzifəsi əks olunmamışdır. Bu isə tərəflərdən birinin (və ya hamısının) Mediatora düzgün olmayan məlumatlar verməklə proses üzərində manipulyasiya imkanları yaradaraq qeyri-obyektivliyə səbəb ola bilər. Belə manipulyasiya və qeyri-obyektiv şərtlər əsasında bağlanmış sazişi isə gələcəkdə hər iki tərəfin düzgün icra etməsi sual altına düşür. Bu məsələ ilə bağlı təklif ondan ibarət ola bilər ki, tərəflərin proses zamanı yalnız düzgün məlumatlara və faktlara istinad etmək vəzifələri qanunvericilikdə təsbit olunsun.

Vurğulamaq lazımdır ki, beynəlxalq praktikanın Azərbaycana tətbiqinin əsas məqsədi mübahisə edən tərəflərə göstərilən mediasiya xidmətin keyfiyyətinin yüksəldilməsidir. Belə olan halda Mediatorların göstərdiyi xidmətin keyfiyyəti necə hesablanacağı əsas diqqət mərkəzində olmalıdır. Məsələn, mediasiya xidmətinin keyfiyyətli göstərilməsinin əsas kriteriyası nələr olacaq? Bir Mediatorun həyata keçirdiyi mediasiya xidmətlərinin sayı? Yoxsa mediasiya prosesinin nəticəsi olaraq bağlanmış sazişlərin sayı? Əgər bu sazişlərin böyük əksəriyyəti sonradan pozularsa və real olaraq həyata keçirilməzsə, bu mediatorun keyfiyyətsiz xidmət göstərməsi mənasına gəlirmi? Yoxsa, bir Mediator üçün əsas göstərici onun göstərdiyi xidmətin sonunda imzalanan və real olaraq həyata keçirilən, pozulmamış sazişlərin sayıdır? Təklifimizə və müəllifin fikrinə əsasən bunun hesablanması üçün ən optimal üsul bir Mediatorun apardığı proseslərin sayı ilə imzalanmış və pozulmamış sazişlərin faiz nisbəti ola bilər.

Digər təklif ondan ibarətdir ki, Mediatorun obyektivliyini təmin etmək üçün onların üzərində ictimai nəzarət mexanizmləri olmalı, mediatorların işində hesabatlılıq təmin olunmalıdır. Cəmiyyətin qarşısında duran sualların praktikada necə həll ediləcəyini “Mediasiya haqqında” qanunun tətbiqindən sonra əyani olaraq biləcəyik. Tamamilə mümkündür ki, Mediatorun xidmətlərinin keyfiyyətini artırmaq, cəmiyyətin inkişafına töhfə vermək və tərəflərin məmnuniyyətini təmin etmək üçün yeni meyarlar və mexanizmlər sosial sifariş olaraq üzə çıxsın.